Jurnal Pengurusan 46(2016) 53 - 66

Modal Insan dan Penemuan Peluang ke Atas Eksploitasi Peluang Keusahawanan di Kalangan Usahawan-usahawan Luar Bandar

(The Human Capital and Opportunity Discovery on Exploiting Entrepreneurial Opportunity among Rural Entrepreneurs)

Abd Razak Ahmad
Mohd Hassan Mohd Osman
Kamariah Ismail
(Fakulti Pengurusan, Universiti Teknologi Malaysia)
Wan Fauziah Wan Yusoff
(Fakulti Pengurusan Teknologi dan Perniagaan, Universiti Tun Hussein Onn Malaysia)

ABSTRAK

Tujuan kajian ini adalah untuk meneroka proses peluang keusahawanan luar bandar di Malaysia. Secara khususnya kajian ini cuba mengenal pasti hubungan di antara eksploitasi peluang keusahawanan, penemuan peluang keusahawanan dan modal insan usahawan luar bandar, dan juga untuk menentukan kesan langsung dan bersama modal insan keusahawanan ke atas eksploitasi peluang usahawan luar bandar di Malaysia. Untuk mencapai objektif kajian ini, tinjauan secara kuantitatif telah dijalankan ke atas 345 responden iaitu usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia. Data yang diambil daripada kaji selidik telah dianalisis menggunakan SPSS versi 20 untuk analisis deskriptif dan SmartPLS perisian versi 2.0 untuk analisis inferensi untuk penerokaan hubung kait pembolehubah-pembolehubah yang berkaitan. Dapatan kajian ini mendedahkan bahawa adalah signifikan pada aras keertian 0.01 di mana, modal insan mempunyai hubungan yang positif dengan eksploitasi peluang keusahawanan dan kesan langsung kepada penemuan peluang keusahawanan. Rumusan kajian ini menyatakan bahawa modal insan dan penemuan peluang keusahawanan memainkan peranan penting dalam menyumbang kepada penciptaan usahawan baharu dalam bidang keusahawanan luar bandar. Kajian ini memberikan sumbangan penting pada bidang keusahawanan luar bandar, terutamanya dalam bidang peluang keusahawanan di luar bandar.

Kata kunci: Keusahawanan luar bandar; modal insan; eksploitasi peluang; penemuan peluang

ABSTRACT

This study aims to explore the process of opportunity in rural entrepreneurship in Malaysia. Specifically this study tries to identify relationship of exploiting entrepreneurial opportunity, entrepreneurial opportunity discovery and human capital of rural entrepreneurs, and to determine direct and joint effect of entrepreneurial human capital on exploiting entrepreneurial opportunity for Malaysian rural entrepreneurs. To achieve the objectives of this study, a quantitative survey was conducted on 345 respondents (Malaysia rural entrepreneurs). Data collected from the survey was analysed using SPSS version 20 for descriptive analysis and SmartPLS version 2.0 software for inferential analysis to explore the related variables. The survey revealed that at 0.01 significant level, human capital has a positive relationship with exploiting entrepreneurial opportunity and direct effect to entrepreneurial opportunity discovery. The study concludes that entrepreneurial human capital and opportunity discovery play important roles that contribute to the new venture creation in rural entrepreneurship. This research makes a significant contribution on rural entrepreneurship field, especially in relations to rural opportunity entrepreneurship.

Keywords: Rural entrepreneurship; human capital; exploit opportunity; opportunity discovery

PENGENALAN

Keusahawanan luar bandar telah dikenal pasti sebagai salah satu pemangkin pembangunan wilayah di kalangan negara-negara kurang dan sedang membangun (IFAD 2012). Menurut Laporan Kemiskinan Luar Bandar Tahun 2011 (IFAD 2012) telah melaporkan sekitar 55% penduduk dunia tinggal dan bekerja di kawasan mundur dan kebanyakan mereka ini akan terus mendiami di kawasan ini pada dekad akan datang. *The International Fund for Agricultural Development* (IFAD) menekankan perlunya membangunkan polisi dan strategi pembasmian kemiskinan di kawasan luar bandar yang mengalami peluang ekonomi yang terhad, kelemahan dan ketaksamaan politik dan infrastruktur, kawasan terpinggir (IFAD 2012) di mana salah satu jalan keluar adalah melalui aktiviti keusahawanan yang dapat membasmi kemiskinan melalui pertumbuhan ekonomi kawasan luar bandar (Ozgen & Minsky 2007). Selain daripada itu, selaras dengan teori institusi (Scott 1994, 1995) kerajaan memainkan peranan penting dalam memastikan keusahawanan menjadi pemangkin kepada pembangunan ekonomi sesebuah

Bab 6.indd 53 8/25/2016 4:18:33 PM

negara melalui program-program jangka pendek dan polisi pembangunan jangka panjang dalam bidang keusahawanan.

Di Malaysia sebagaimana diketahui, pembangunan ekonomi negara yang masih lagi bergantung kepada sumbangan aktiviti-aktiviti ekonomi di kawasan luar bandar yang sebahagian besarnya berasaskan pertanian dan kebanyakan usahawan-usahawan luar bandar khususnya memerlukan perhatian dan tumpuan transformasi ekonomi ke atas wilayah luar bandar ini (Malaysia 2014). Bermula dengan rancangan penempatan semula FELDA, rancangan Buku Merah dari tahun 1990-an, hinggalah program transformasi luar bandar melalui Pelan Induk Pembangunan Luar Bandar (PIPLB) yang bertujuan untuk merancakkan pertumbuhan ekonomi luar bandar dan merapatkan jurang ekonomi bandar dan luar bandar (Malaysia 2014). Model Baharu Ekonomi Luar Bandar (MBELB) telah dirangka sejajar dengan matlamat Model Baharu Ekonomi (MBE) iaitu bagi meningkatkan pendapatan khususnya masyarakat luar bandar dalam tempoh 10 tahun akan datang (Malaysia 2014). Di antaranya di bawah Program Transformasi Kerajaan (GTP 2.0), kerajaan telah memperkenalkan beberapa program dan inisiatif baharu yang dilaksanakan iaitu *Rural Business Challenge* (RBC), Pusat Transformasi Luar Bandar (RTC) dan Mini RTC di bawah Kementerian Kemajuan Luar Bandar dan Wilayah (KKLW).

Di sebalik kesan peranan dan sumbangan signifikan yang telah diberikan oleh usahawan luar bandar, masih kurang penyelidikan yang dijalankan ke atas keusahawanan luar bandar terutamanya dalam aspek orentasi berasaskan peluang keusahawanan dan khususnya perkaitan dengan modal insan (Pato & Teixeira 2014). Sebelum tahun 1980an, secara umumnya kajian-kajian keusahawanan luar bandar Gladwin et al. (1989) menggunakan konsep dan teori selain daripada bidang keusahawanan luar bandar itu sendiri. Selepas tahun 1980-an disebabkan telah berlakunya perubahan dan krisis ekonomi di kawasan luar bandar, bermulanya kajian literatur secara menyeluruh menggunakan konsep dan prinsip kajian keusahawanan luar bandar (Wortman 1990).

Kebanyakan dapatan kajian lepas ke atas bidang keusahawanan di Malaysia menumpukan hanya kepada faktor psikologi (Alam 2011; Ong & Ismail 2008; Sambasivan, Abdul & Yusop 2009; Hamidon 2009; Yusof 2012) dalam menentukan dimensi modal insan usahawan. Prestasi usahawan pula lebih kepada pengukuran konstruk yang berorientasikan petunjuk perniagaan (Munoz et al. 2015) tanpa mengambil kira proses keusahawanan terdahulu yang berorientasikan kepada peluang keusahawanan itu sendiri dalam meneroka perniagaan khususnya di kawasan luar bandar (Baron 2008; Ucbasaran, Westhead & Wright 2010).

Kajian Pelan Induk Pembangunan Luar Bandar (PILB) 2012-2016 yang telah dibangunkan oleh KKLW telah merumuskan beberapa isu dan cabaran pembangunan luar bandar. Di antaranya adalah peluang aktiviti keusahawanan yang terhad (Malaysia 2014) dan ini menunjukkan bahawa perlunya pendekatan yang bersesuaian untuk pembangunan keusahawanan luar bandar yang memerlukan penelitian dan kajian lanjutan berkaitan peluang dan proses keusahawanan luar bandar itu sendiri. Berdasarkan kepada kekangan dan dapatan kajian-kajian lepas, kajian ini cuba mengenalpasti hubung kait modal insan yang berasaskan pengukuran faktor bukan psikologi dan penemuan peluang ke atas eksploitasi peluang keusahawanan luar bandar; serta menentukan kesan terus atau bersama modal insan kepada pengeksploitasian peluang keusahawanan di kalangan usahawan luar bandar di Malaysia.

Bahagian seterusnya membincangkan sorotan kajian literatur mengenai pengukuran konstruk untuk pembolehubah eksploitasi peluang keusahawanan, penemuan peluang dan modal insan yang berkaitan dengan model penyelidikan dan pembinaan hipotesis-hipotesis kajian. Seterusnya diikuti oleh penjelasan kaedah penyelidikan yang digunakan dan penilaian pengukuran kebagusan yang berikut iaitu kesahan konstruk, kesahan tumpuan, kesahan diskriminan dan kebolehpercayaan konstruk. Diikuti pula tajuk seterusnya akan membincangkan analisis data, analisis laluan dan pengujian hipotesis. Bahagian terakhir akan membincangkan hasil dapatan dan kesimpulan yang mencadangkan kepada kajian lanjutan yang berkaitan.

KAJIAN LITERATUR DAN MODEL PENYELIDIKAN

PELUANG KEUSAHAWANAN

Peluang keusahawanan masih menjadi topik perbincangan penyelidik-penyelidik keusahawanan di mana ianya merupakan inti pati penting kepada aktiviti keusahawanan dan masih berlaku perdebatan tentang keadaan semula jadi peluang-peluang ini dari perspektif proses keusahawanan (Korsgaard 2011). Teori domain keusahawanan iaitu pandangan penemuan peluang-peluang (Kirzner 1993, 1997) dan perspektif rantaian keusahawanan (Shane & Eckhardt 2003; Shane 2003; Shane & Venkataraman 2000) melihat peluang keusahawanan sebagai sesuatu perkara sebelum kewujudannya dalam pasaran yang menyebabkan usahawan harus peka untuk bertindak balas terhadap peluang tersebut.

Penerokaan penciptaan perniagaan yang baharu memerlukan usahawan mempunyai dan menggerakkan sumber-sumber atau modal untuk mengeksploitasi peluang keusahawanan (Shane & Venkataraman 2000). Modal insan adalah merupakan kajian yang paling kerap dilakukan di antara berbagai-bagai jenis modal atau sumber yang diperlukan dalam menjalankan perniagaan (Autio & Acs 2010; Davidsson & Honig 2003). Kebanyakan usahawan menghadapi berbagai-bagai halangan semasa mereka mengamati penemuan dan mengeksploitasi peluang keusahawanan dan juga berdepan dengan ketidaktentuan risiko dalam proses penerokaan perniagaan yang baharu (Dew, Velamuri & Venkataraman 2004), mendapatkan kembali

kemahiran, pengetahuan dan aset kewangan sendiri untuk meningkatkan tanggapan ke atas keupayaan menangani halangan dan meningkatkan kelebihan meneruskan peluang perniagaan menjadi penerokaan perniagaan yang sebenar (De Clercq, Dominic & Chang 2011).

EKSPLOITASI PELUANG

Eksploitasi peluang merupakan langkah penting di dalam langkah awal meneroka perniagaan dalam proses keusahawanan yang mana sehingga kini menggunakan konsep dan dapatan empirikal yang terhad (Choi & Shepherd 2004; Pato & Teixeira 2014). Bagi kebanyakan usahawan, eksploitasi peluang adalah langkah penting untuk menghasilkan pulangan dan kemudiannya mencipta kejayaan perniagaan (Block & MacMillan 1985; Schoonhoven, Eisenhardt & Lyman 1990). Menurut Farmer, Yao dan Kung-mcintyre (2011) eksploitasi peluang perniagaan adalah satu proses di mana usahawan menjadikan idea melalui cara-cara untuk memperolehi sumber-sumber perniagaan dan memasuki atau mencipta pasaran. Manakala pengeksploitasian pula didefinasikan sebagai langkah-langkah yang diambil untuk merealisasikan konsep perniagaan (Gordon 2011).

Usahawan cenderung untuk mengeksploitasi peluang-peluang apabila keadaan nilai dijangka yang diterima (samada kewangan dan fizikal) daripada eksploitasi peluang keusahawanan melebihi dari kos melepas dari segi masa mereka dicampur pula dengan lebihan dari menggalas ketidaktentuan dan kecairan (Venkataraman 1997; Shane 2003). Nilai jangkaan ganjaran dipengaruhi oleh tiga faktor berikut iaitu keadaan semula jadi peluang keusahawanan, persekitaran industri dan institusi, dan akhirnya adalah kriteria usahawan sama ada dari faktor psikologi atau bukan psikologi (Shane 2003). Keputusan usahawan untuk mengeksploitasi peluang akan bergantung pada nilai ganjaran sedia ada yang secara relatif lebih baik daripada alternatif wujud yang berasaskan dari ganjaran yang diperolehi oleh usahawan lain (Venkataraman 1997).

Walaupun kebanyakan pengkaji terdahulu memfokuskan kepada peranan pengetahuan terdahulu dan pembelajaran asimetri ke atas individu usahawan dalam penemuan peluang perniagaan (Corbett 2007; Shane 2000), tidak ramai pengkaji telah menjalankan penyelidikan ke atas keputusan mengeksploitasi peluang-peluang keusahawanan (Fuentes et al. 2010). Sebagai contoh (Choi & Shepherd 2004) telah menganalisa elemen-eleman dari teori berasaskan sumber (RBV) sebagaimana yang telah diutarakan oleh (Penrose 1959; Wernerfelt 1984; Burt 1992) untuk menyelidiki keputusan usahawan mengeksploitasi peluang keusahawanan dan telah mendapati bahawa usahawan-usahawan cenderung mengeksploitasi peluang apabila pelanggan menilaikan produk baharu mereka, mempunyai lebih pengetahuan mengenai produk baharu mereka, mempunyai teknologi bagi kesemua operasinya atau kemampuan tinggi pasukan pengurusannya.

Berdasarkan perbincangan kajian literatur di atas, kami membina hipotesis-hipotesis berikut:

H_1 Eksploitasi peluang antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas pelaburan atau kewangan.

H_2 Eksploitasi peluang antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas keperluan pasaran.

MODAL INSAN

Pengiktirafan terhadap modal insan dalam mempromosikan ekonomi, sosial dan pembangunan luar bandar telah lama diperkatakan dan pelbagai program untuk mempromosikan pembangunan insan di kawasan luar bandar yang merangkumi kemahiran, pengetahuan dan nilai individu usahawan-usahawan telah dijalankan (Dwyer & Findeis 2008). Disebabkan keusahawanan melibatkan meditasi manusia atau kognitif di mana kehidupan peribadi akan membuatkan usaha-usaha mengunapakai peluang keusahawanan telah pun dikenal pasti (Baron 2007). Kebanyakan dapatan dalam kajian keusahawanan hanya memfokuskan kepada faktor psikologi iaitu bagaimana usahawan itu sendiri mengenal pasti peluang keusahawanan apabila memulakan penerokaan perniagaan yang baharu (Baron 2008; Ucbasaran Westhead & Wright 2010). Namun demikian, kajian ini hanya mempertimbangkan faktor bukan psikologi yang akan dianggap sebagai konstruk untuk modal insan luar bandar berkait dengan penemuan dan eksploitasi peluang-peluang keusahawanan.

Modal insan boleh menentukan kebolehan usahawan untuk menilai dan merealisasikan peluang keusahawanan serta menubuhkan penerokaan perniagaan. Kedua-dua pemerolehan kemahiran formal dan tidak formal adalah penting dalam mencipta keusahawanan dan kejayaan usahawan. Modal insan seseorang boleh menajamkan potensi penerokaan keusahawanan mereka. Hubung kait profil modal insan dan kemungkinan usahawan meneroka perniagaan telah dikenal pasti (Jovanovic 1982; Bates 1990; Cressy 1996; Gimeno et al. 1997; Bosma et al. 2004) tetapi profil modal insan usahawan yang dikenal pasti dan meneruskan peluang perniagaan masih belum difahami dengan jelas (Busenitz et al. 2003). Menurut Ardichvili, Cardozodan Sourav (2003) dan Shane (2003) menyatakan bahawa prestasi penerokaan perniagaan ditentukan oleh keberkesanan bagaimana usahawan menangani aktiviti-aktiviti dalam proses keusahawanan iaitu pengenalpastian dan penilaian (aktiviti penemuan peluang) serta pengeksploitasian peluang keusahawanan.

Secara umumnya modal insan dan pengumpulan pengetahuan oleh usahawan-usahawan luar bandar telah mengalami proses-proses yang berlainan di mana pengetahuan telah diperolehi melalui proses formal seperti latihan atau kursus dan pengetahuan tidak formal (*tacit*) (Meccheri & Pelloni 2006). Ini ditekankan lagi oleh dapatan Zampetakis dan Kanelakis (2010) yang menyatakan bahawa pengetahuan terdahulu usahawan

adalah peramal kepada peluang-peluang keusahawanan oleh usahawan. Telah lama diperkatakan bahawa model peranan dan keberkesanan kendiri meningkatkan lagi keinginan menjadi usahawan dan aktiviti keusahawanan (Krueger, Reilly & Carsrud 2000). Bosma et al. (2012) telah menyatakan kepentingan model peranan, kesamaan di antara usahawan dan model peranan, fungsi model peranan serta kekuatan hubungan di antara usahawan dan model peranannya. Ini menunjukkan bahawa usahawan tertarik kepada model peranannya yang dianggap bersamaan dari segi sifat-sifat, kelakuan atau matlamat (aspek peranan) dan dari siapa yang boleh mempelajari kebolehan dan kemahiran tertentu. Mengikut kajian Uchasaran, Westhead dan Wright (2009), beliau mendapati prestasi pengalaman pemilikan perniagaan terdahulu dipengaruhi oleh kelakuan usahawan dalam pengenalpastian peluang-peluang keusahawanan. Manakala kejayaan pengeksploitasian peluang keusahawanan adalah berkait secara positif dengan pengetahuan usahawan daripada memulakan perniagaan terdahulunya (Davidsson & Honig 2003; Fuentes et al. 2010).

Berdasarkan perbincangan kajian literatur di atas, kami telah membina hipotesis-hipotesis berikut:

H_3 Modal insan antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas hubungan dengan model peranan.

H_4 Model insan antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas pengetahuan atau latihan yang dihadiri.

H_5 Model insan antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas penemuan peluang.

H_6 Model insan antara usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas eksploitasi peluang.

PENEMUAN PELUANG

Penemuan peluang adalah proses yang memerlukan pengecaman awal dan penghuraian lanjut idea penerokaan perniagaan oleh usahawan-usahawan. Fasa proses penemuan peluang telah dikenal pasti sebagai pengiktirafan peluang keusahawanan di mana ianya dianggap sebagai elemen dan penyumbang utama kepada proses keusahawanan (Kirzner 1979; Venkataraman 1997; Shane & Venkataraman 2000). Pengenalpastian peluang dalam keusahawanan luar bandar masih belum diberi perhatian dan kurang diselidiki (Ozgen & Minsky 2007). Definisi penemuan peluang di dalam kajian ini adalah menggunakan definisi oleh Davidsson et al. (2008) iaitu sudut konseptual pembangunan penerokaan dari permulaan idea hinggalah terlaksananya konsep perniagaan. Proses penemuan peluang keusahawanan ini adalah sememangnya berbentuk konseptual (Shane & Venkataraman 2000; Ardichvili et al. 2003). Sebagaimana Davidsson et al. (2008) telah menekankan pendekatan kelakuan-kognitif dalam menyelidiki proses-proses penemuan peluang-peluang keusahawanan jika dibandingkan dengan proses pengeksploitasian keusahawanan di mana lebih ditekankan kepada teori-teori sosiologi dan ekonomi-kelakuan. Dalam kajian ini penemuan peluang keusahawanan terdiri daripada pengenalpastian atau kepekaan peluang dan penilaian peluang (Tang et al. 2012; Baker, Gedajlovic' & Lubathkin 2005).

Menurut Gordon (2011), penciptaan penerokaan perniagaan terdiri daripada berbagai-bagai keadaan pada satu-satu masa dan digerakkan oleh penemuan dan eksploitasi peluang. Dalam membuka syarikat atau entiti keusahawanan (Roure et al. 2007; Davidsson & Honig 2003) mendapati bahawa peningkatan dalam penubuhan syarikat perniagaan menentukan usahawan memiliki kebolehan dan pengetahuan serta pengaruh modal insan ke atas penemuan peluang-peluang keusahawanan. Menurut Tang et al. (2012) tiga elemen dalam kepekaan peluang iaitu pencarian maklumat dan penapisan, pencantuman maklumat terdahulu yang berbeza, dan membuat penilaian ke atas peluang perniagaan yang menguntungkan. Secara umumnya Haynie et al. (2009) mendapati bahawa usahawan-usahawan menilai peluang yang berkait dengan kebolehan, kemahiran dan pengetahuannya. Sementara itu kos melepas telah diketahui sebagai nilai peluang atau tanggapan faedah ketara dan bukan ketara yang digambarkan oleh mengejar peluang baharu dalam usaha penerokaan peluang perniagaan (Zane, DeCarolis & DiRenzo 2007). Dalam usaha mengejar peluang keusahawan, nilai keuntungan keusahawanan dijangka mesti lebih besar daripada kos melepas alternatif yang lain (Shane & Venkataraman 2000).

Dalam perbincangan di atas kami telah merumuskan hipotesis-hipotesis berikut:

H_7 Penemuan peluang oleh usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas pengenalpastian peluang.

H_8 Penemuan peluang oleh usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas penilaian peluang.

H_9 Penemuan peluang oleh usahawan-usahawan luar bandar mempunyai kesan positif secara langsung ke atas eksploitasi peluang.

Kajian literatur juga menyokong pembentukan rangkakerja penyelidikan untuk menguji hubungan di antara modal insan, penemuan peluang dan eksploitasi peluang usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia (Sila Lihat Rajah 1).

KAEDAH PENYELIDIKAN

Kajian ini menggunakan pendekatan kuantitatif melalui kajian tinjauan. Unit analisis dalam kajian ini adalah usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia menggunakan rangka persampelan dari senarai usahawan-usahawan berdaftar dengan Kementerian Pembangunan Luar Bandar dan Wilayah (KKLW). Populasi kajian ini adalah seramai 1,961 usahawan-usahawan luar bandar

Bab 6.indd 56 8/25/2016 4:18:34 PM

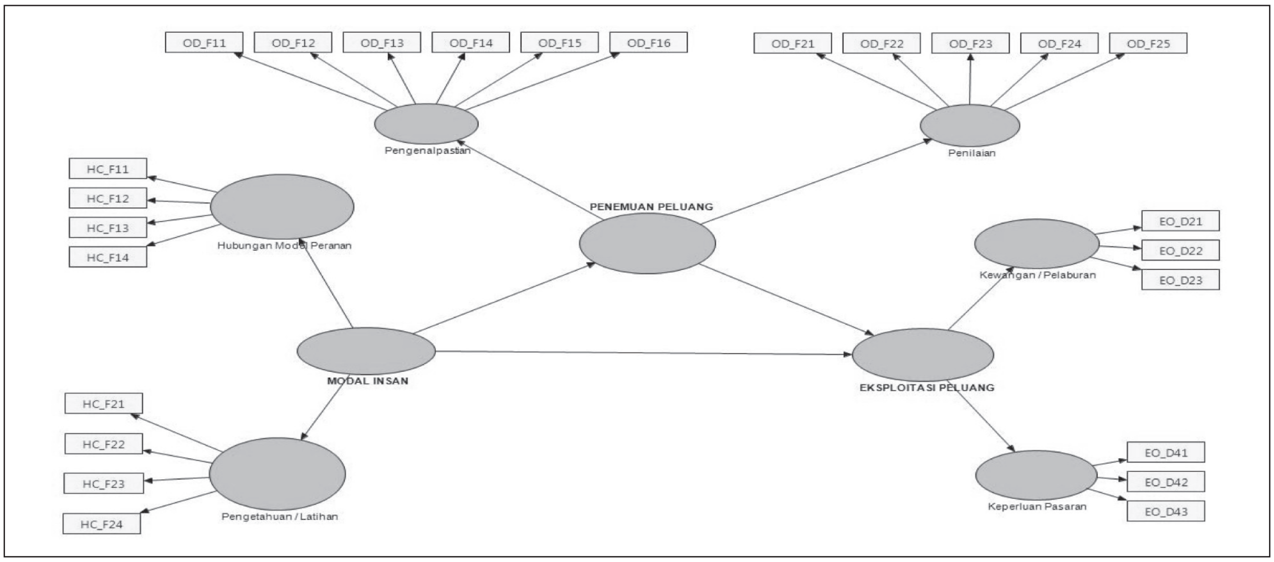

RAJAH 1. Model penyelidikan

Malaysia yang berdaftar dengan KKLW pada 31 Disember 2013. Data-data telah dikumpulkan melalui soal selidik berstruktur. Soalan-soalan soal selidik yang digunakan adalah untuk mendapatkan maklumat untuk menjawab persoalan kajian ini. Data-data yang diperolehi dari tinjauan ini telah dianalisis dengan perisian SPSS versi 20 untuk analisis deskriptif. Manakala untuk analisis inferensi, perisian SmartPLS versi 2.0 telah digunakan. Perincian item-item bagi konstruk yang telah dibina dalam soalselidik adalah seperti Jadual 1 berikut:

JADUAL 1. Konstruk dan item-item soal selidik

Konstruk	Item	Bentuk soalan dalam soal selidik
Kewangan / Pelaburan	EO_D21	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah melabur modal sendiri dalam perniagaan ini.
	EO_D22	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah membeli, menyewa atau secara sewa beli ruang/ premis perniagaan untuk memulakan perniagaan ini.
	EO_D23	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah membeli, menyewa atau secara sewa beli peralatan operasi perniagaan ini.
Keperluan Pasaran	EO_D41	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah menjalankan analisis kajian pasaran sebelum memulakan perniagaan ini.
	EO_D42	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah mengenal pasti lokasi atau sasaran pasaran sebelum memulakan perniagaan.
	EO_D43	Saya (atau bersama rakan kongsi) telah mendaftarkan entiti/nama perniagaan sebelum memulakan perniagaan.
Hubungan Model Peranan	HC_F11	Saya (atau bersama rakan kongsi) sering kali mendapat nasihat daripada pakar yang berkaitan sebelum memulakan perniagaan.
	HC_F12	Saya (atau bersama rakan kongsi) selalu berbincang dengan pakar yang berkaitan sebelum memulakan perniagaan ini.
	HC_F13	Saya (atau bersama rakan kongsi) mempunyai pembimbing/mentor dalam bidang yang sama sebelum memulakan perniagaan ini.
	HC_F14	Saya (atau bersama rakan kongsi) mempunyai hubungan yang rapat dengan mentor sebelum memulakan perniagaan ini.
Pengetahuan/Latihan	HC_F21	Saya (atau bersama rakan kongsi) seringkali menghadiri kursus/latihan bagaimana memulakan perniagaan.
	HC_F22	Saya (atau bersama rakan kongsi) mendapat pengetahuan untuk memulakan perniagaan melalui kursus/latihan dihadiri.
	HC_F23	Saya (atau bersama rakan kongsi) mendapat pengetahuan untuk memulakan perniagaan melalui jaringan rakan perniagaan.
	HC_F24	Saya (atau bersama rakan kongsi) mendapat pengetahuan untuk memulakan perniagaan melalui bahan bacaan atau laman sesawang.
Pengenalpastian	OD_F11	Saya (atau bersama rakan kongsi) kerapkali berinteraksi dengan orang lain untuk mencari maklumat perniagaan.
	OD_F12	Saya (atau bersama rakan kongsi) selalu menumpukan perhatian kepada idea baru semasa mencari maklumat perniagaan.

Bab 6.indd 57 8/25/2016 4:18:34 PM

	OD_F13	Saya (atau bersama rakan kongsi) selalu membaca surat khabar, majalah penerbitan berkaitan perniagaan untuk mencari maklumat baru perniagaan.
	OD_F14	Saya (atau bersama rakan kongsi) setiap hari melayari internet.
	OD_F15	Saya (atau bersama rakan kongsi) gemarkan kepada pencarian maklumat.
	OD_F16	Saya (atau bersama rakan kongsi) secara aktif mencari idea perniagaan baru.
Penilaian	OD_F21	Saya (atau bersama rakan kongsi) terasa gerak hati jika berasakan akan wujudnya bakal peluang perniagaan.
	OD_F22	Saya (atau bersama rakan kongsi) boleh membandingkan peluang-peluang perniagaan yang menguntungkan atau tidak.
	OD_F23	Saya (atau bersama rakan kongsi) mempunyai kebolehan luar biasa untuk menghidu peluang perniagaan yang menguntungkan.
	OD_F24	Saya (atau bersama rakan kongsi) memberikan nilai skala yang tinggi untuk peluang perniagaan atau sebaliknya.
	OD_F25	Apabila berhadapan dengan berbagai-bagai peluang perniagaan, saya (atau bersama rakan kongsi) boleh membuat pilihan yang terbaik.

PENGUMPULAN DATA

Sebanyak satu ribu dua ratus lima puluh (1,250) soal selidik telah diedarkan untuk mendapatkan data daripada responden. Kaedah pelbagai pengumpulan data telah dilaksanakan di mana sebahagiannya secara pos dan sebahagiannya secara serahan peribadi. Proses pengedaran dan pungutan soal selidik telah memakan masa selama 6 bulan. Sebanyak 446 soal selidik telah dikembalikan yang membawa kepada 35.68 peratus kadar respons dan hanya 345 soal selidik telah digunakan untuk analisis desktriptif dan inferensi. Sebanyak 101 soal selidik yang telah dikembalikan tidak digunakan dalam analisis disebabkan masalah jawapan responden memberikan jawapan sama (*straight lining*) dan tiada jawapan melebihi 15% (Hair et al. 2014). Jadual 2 menunjukkan profil 345 responden yang telah menjawab soal selidik kajian ini. Lebih 50% responden bersaiz mikro dan lebih 46% terdiri daripada sektor perkhidmatan yang terlibat dalam kajian ini.

Bahagian seterusnya akan membincangkan penilaian untuk ukuran kebagusan (*goodness of measure*) konstruk-konstruk dalam model penyelidikan (merujuk Rajah 1 di atas) yang bertujuan untuk penilaian dari segi kebolehpercayaan dan kesahan konstruk.

UKURAN DAN PENILAIAN UKURAN KEBAGUSAN

Soal selidik menggunakan skala tujuh Likert untuk mengumpul data untuk setiap konstruk dalam model penyelidikan. Semua instrumen telah direka bentuk dan diubah suai daripada kajian literatur untuk mengukur prestasi konstruk-konstruk. Soal selidik yang telah direka bentuk menggunakan ukuran skala berbagai-bagai item yang diadaptasi daripada beberapa penyelidik terdahulu (Farmer et al. 2011; Gordon 2011; Autio & Acs 2010; Bosma et al. 2012; Meccheri & Pelloni 2006; Psaltopoulos et al. 2005; Ucbasaran et al. 2009; Uy et al. 2013; Zampetakis & Kanelakis 2010; Tang et al. 2012).

JADUAL 2. Profil responden

Ciri Responden		Jumlah	Peratusan (%)
Negeri	Johor	94	27.2
	Perak	19	5.5
	Melaka	17	4.9
	Wilayah Persekutuan	7	2
	Selangor	23	6.7
	Negeri Sembilan	10	2.9
	Kelantan	24	7
	Pahang	19	5.5
	Terengganu	43	12.5
	Kedah	19	5.5
	Perlis	25	7.2
	Pulau Pinang	14	4.1
	Sabah	13	3.8
	Sarawak	18	5.2
Kategori EKS	Mikro	201	58.3
	Kecil	124	35.9
	Sederhana	20	5.8
Produk/ Perkhidmatan Utama	Makanan/Minuman	91	26.4
	Pakaian	54	15.7
	Bengkel	10	2.9
	Pembuatan	7	2
	Pembinaan	22	6.4
	Perkhidmatan	161	46.7

UKURAN KEBAGUSAN

Kedua-dua kriteria utama yang digunakan untuk ukuran kebagusan adalah kesahan dan kebolehpercayaan. Kebolehpercayaan adalah ujian bagaimana konsistennya instrumen pengukur tanpa mengira apakah sahaja konsep ianya mengukur, manakala kesahan adalah ujian sejauhmanakah instrumen yang dibangunkan itu mengukur konsep tertentu yang ianya mengukur (Sekaran dan Bougie 2010).

Bab 6.indd 58 8/25/2016 4:18:34 PM

KESAHAN KONSTRUK

Kesahan konstruk adalah untuk menguji bagaimana keputusan yang diperolehi daripada penggunaan teori yang bersesuaian dengan ujian yang telah direka bentuk (Sekaran & Bougie 2010). Persoalannya di sini adakah instrumen yang digunakan berupaya menjelaskan konsep sebagaimana teori yang berkaitan?. Ini boleh dinilai melalui kesahan tumpuan dan diskriminan (*convergent and discriminant validity*). Pertamanya, kita melihat kepada bebanan (*loading*) konstruk masing-masing dan bebanan bersaling dari Jadual 3 di bawah untuk menilai jika terdapat masalah dengan mana-mana item tertentu. Kami menggunakan nilai timbang-tara untuk bebanan pada 0.5 sebagai signifikan (Hair et al. 2010). Oleh itu, jika apa-apa item yang mempunyai bebanan yang lebih tinggi daripada 0.5 pada dua atau lebih faktor maka item-item ini akan disifatkan sebagai mempunyai bebanan bersilang yang signifikan. Daripada Jadual 1, kita dapat perhatikan bahawa semua item yang mengukur konstruk tertentu mempunyai bebanan tinggi dan bebanan yang lebih rendah pada konstruk lain untuk mengesahkan kesahan binaan (*construct validity*).

KESAHAN TUMPUAN (*CONVERGENT VALIDITY*)

Seterusnya kita menguji kesahan tumpuan di mana untuk mengukur pelbagai item atau petunjuk menyamai konsep yang dipersetujui. Seperti yang dicadangkan oleh Hair et al. (2010) kita menggunakan faktor bebanan, kebolehpercayaan komposit (CR) dan purata varians terekstrak (AVE) untuk menilai kesahan tumpuan. Nilai bebanan untuk semua item-item adalah melebihi nilai 0.5 sebagaimana yang telah disyorkan oleh Hair et al. (2010). Kebolehpercayaan komposit (rujuk Jadual 4) yang mengukur sejauh manakah item konstruk menunjukkan *latent* konstruk dari 0.8396 hingga 0.931 di mana semua nilai-nilai ini melebihi nilai 0.7 yang disyorkan oleh Hair et al. (2010). Purata varians terekstrak pula mengukur hasil varians yang berkait dengan kesilapan pengukuran dan nilainya seharusnya lebih besar dari 0.50 untuk menjustifikasikan penggunaan konstruk (Barclay, Thompson & Higgins 1995). Julat purata varians terekstrak adalah dari 0.6383 hinggalah 0.7715.

Jadual 5 yang berikut adalah merupakan ringkasan keputusan untuk model pengukuran. Keputusan menunjukkan bahawa semua enam konstruk iaitu kewangan atau pelaburan, keperluan pasaran, hubungan model peranan, pengetahuan atau latihan, pengenalpastian serta penilaian adalah diterima sebagai item yang sahih untuk konstruk yang berkaitan berdasarkan jangkaan parameter masing-masing dan signifikan pada statistik paras keertian 0.01 (Chow & Chan 2008).

KESAHAN DISKRIMINAN (*DISCRIMINANT VALIDITY*)

Seterusnya kita uji kesahan diskriminan. Kesahan diskriminan adalah untuk mengukur sejauh manakah item-item berbeza di antara konstruk-konstruk atau mengukur konsep yang berbeza. Ini dinilai dengan memeriksa korelasi di antara pengukuran konstruk yang bakal bertindih antara konstruk-konstruk tersebut. Item-item seharusnya mempunyai bebanan yang lebih tinggi berbanding konstruk tersebut di dalam model dan purata

JADUAL 3. Bebanan dan bebanan bersilang

	Hubungan Model Peranan	Keperluan Pasaran	Kewangan / Pelaburan	Pengenalpastian	Pengetahuan / Latihan	Penilaian
EO_D21	0.1119	0.2658	0.6759*	0.0389	0.0721	0.3162
EO_D22	0.1608	0.3453	0.8642*	0.1282	0.1394	0.3111
EO_D23	0.2088	0.3582	0.8434*	0.0868	0.1409	0.2864
EO_D41	0.4317	0.7859*	0.1788	0.388	0.4114	0.4513
EO_D42	0.4384	0.9068*	0.4311	0.3672	0.3405	0.4633
EO_D43	0.3994	0.8574*	0.3978	0.2953	0.289	0.4571
HC_F13	0.9097*	0.3523	0.1625	0.2486	0.451	0.3642
HC_F14	0.8669*	0.3183	0.1449	0.2531	0.4568	0.3948
HC_F21	0.4523	0.3065	0.1493	0.3334	0.8932*	0.3939
HC_F22	0.4506	0.2755	0.1587	0.3046	0.8841*	0.3928
HC_F23	0.4756	0.4177	0.152	0.4001	0.7878*	0.3905
HC_F24	0.3376	0.3367	0.0232	0.4686	0.744*	0.3313
OD_F11	0.3114	0.4122	0.2112	0.7131*	0.3712	0.4709
OD_F13	0.2248	0.3248	0.0491	0.8237*	0.361	0.4071
OD_F14	0.1632	0.2537	0.0069	0.7422*	0.3484	0.3026
OD_F15	0.1745	0.295	0.0387	0.886*	0.4273	0.4406
OD_F16	0.277	0.3128	0.0429	0.851*	0.3278	0.4706
OD_F22	0.3236	0.4192	0.291	0.4714	0.3374	0.8265*
OD_F23	0.2979	0.3908	0.2863	0.2908	0.2679	0.7026*
OD_F24	0.4668	0.4022	0.273	0.3563	0.3663	0.774*
OD_F25	0.3863	0.4525	0.3517	0.4355	0.4355	0.8105*

Nota: * bebanan item-item yang bernilai lebih dari 0.5

JADUAL 4. Keputusan model pengukuran

Konstruk	Item	Bebanan	Kebolehpercayaan komposit (CR[a])	Purata Varians Terekstrak (AVE[b])
Kewangan / Pelaburan	EO_D21	0.6759	0.8396	0.6383
	EO_D22	0.8642		
	EO_D23	0.8434		
Keperluan Pasaran	EO_D41	0.7859	0.8874	0.725
	EO_D42	0.9068		
	EO_D43	0.8574		
Hubungan Model Peranan	HC_F13	0.9097	0.931	0.7715
	HC_F14	0.8669		
Pengetahuan / Latihan	HC_F21	0.8932	0.8978	0.6884
	HC_F22	0.8841		
	HC_F23	0.7878		
	HC_F24	0.744		
Pengenalpastian	OD_F11	0.7131	0.92	0.6584
	OD_F13	0.8237		
	OD_F14	0.7422		
	OD_F15	0.886		
	OD_F16	0.851		
Penilaian	OD_F22	0.8265	0.8873	0.6123
	OD_F23	0.7026		
	OD_F24	0.774		
	OD_F25	0.8105		

a Kebolehpercayaan Komposit (CR) = (punca kuasa dua kepada perjumlahan faktor-faktor bebanan) /{(punca kuasa dua kepada perjumlahan faktor bebanan) + (punca kepada perjumlahan kesilapan varians)}

b Purata Varians Terekstrak (AVE) = (perjumlahan kepada puncakuasadua faktor bebanan)/{(perjumlahan kepada punca kuasa dua faktor bebanan) + (perjumlahan kesilapan varians)}

JADUAL 5. Ringkasan keputusan konstruk model

Konstruk	Item	Sisihan Piawai (STDEV)	Nilai -T
Kewangan / Pelaburan	EO_D21	0.056	12.0587
	EO_D22	0.0227	38.1248
	EO_D23	0.0274	30.8354
Keperluan Pasaran	EO_D41	0.0348	22.5823
	EO_D42	0.0102	89.059
	EO_D43	0.0221	38.8394
Hubungan Model Peranan	HC_F13	0.0093	97.3677
	HC_F14	0.015	57.9671
Pengetahuan/Latihan	HC_F21	0.0122	73.5008
	HC_F22	0.0196	45.0612
	HC_F23	0.0253	31.1309
	HC_F24	0.0392	18.967
Pengenalpastian	OD_F11	0.0428	16.6537
	OD_F13	0.0237	34.8175
	OD_F14	0.033	22.4616
	OD_F15	0.0143	61.8214
	OD_F16	0.0198	42.9661
Penilaian	OD_F22	0.0279	29.5743
	OD_F23	0.0412	17.05
	OD_F24	0.0398	19.4276
	OD_F25	0.0298	27.2097

Bab 6.indd 60 8/25/2016 4:18:34 PM

varians dikongsi di antara setiap konstruk tersebut di dalam model dan purata varians dikongsi di antara setiap konstruk dan yang diukurnya seharusnya lebih tinggi dari varians dikongsi di antara konstruk dengan konstruk lain (Compeau, Higgins & Huff 1999). Sebagaimana yang ditunjukkan dalam Jadual 6 di bawah, punca kuasa dua korelasi untuk setiap konstruk adalah lebih kecil dari purata varians terekstrak oleh item-itemnya yang mengukur bahawa konstruk tersebut mempunyai kesahan diskriminan yang mencukupi. Secara keseluruhannya model pengukuran menunjukkan kesahan tumpuan dan kesahan diskriminan yang mencukupi.

ANALISIS KEBOLEHPERCAYAAN (*RELIABILITY ANALYSIS*)

Kami telah menggunakan koefisien *Cronbach Alpha* untuk menilai konsistensi antara item-item untuk mengukur item tersebut. Jadual 6 berikut meringkaskan nilai-nilai bebanan dan alpha. Sebagaimana yang dilihat pada Jadual 7, semua nilai alpha adalah lebih besar dari 0.6 seperti yang dicadangkan oleh Nunnally dan Berstein (1994). Nilai kebolehpercayaan komposit pula dari 0.7026 hinggalah 0.9097. Mengikut tafsiran Cronbach alpha bagi jangkaan kebolehpercayaan kekonsistenan dalaman, kebolehpercayaan komposit bernilai 0.7 dan ke atas boleh dipertimbangkan untuk diterima (Fornell & Larcker 1981). Oleh yang demikian kita boleh simpulkan bahawa pengukuran adalah boleh dipercayai. Disebabkan oleh laporan data tinjauan pengkaji sendiri, berkemungkinan timbulnya masalah variasi kaedah umum (*common method variance*) maka ujian satu-faktor Harman dijalankan untuk menentukan adanya masalah tersebut. Mengikut Podsakoff dan Organ (1986), kesilapan kaedah umum adalah bermasalah jika terdapat satu faktor *latent* akan memberi kesan kepada majoriti variasi yang diterangkan. Melalui kaedah analisis faktor bukan-putaran (*un-rotation factor*) telah menunjukkan bahawa faktor yang pertama sebanyak 17.26% daripada jumlah 70.28% varians dan ini bermaksud kepincangan kaedah umum adalah tidak serius dalam kajian ini. Mengikut Doty dan Glick (1998) menyatakan kaedah umum varians sebanyak 17.26% kepincangan dalam pemerhatian hubungan antara konstruk-konstruk tetapi pengulangan kepincangan ini tidak akan memberi kesan kepada hasil kajian secara keseluruhannya.

PENGUJIAN HIPOTESIS

Analisis kaedah laluan akan dilakukan ke atas sembilan hipotesis yang telah dibina. Rajah 2 dan Jadual 8 menunjukkan keputusan analisis kaedah laluan yang telah dilakukan melalui perisian SmartPLS. Nilai pekali penentuan, R^2 sebanyak 0.285 mencadangkan bahawa 28.5% varians dalam penemuan peluang boleh diterangkan oleh modal insan usahawan-usahawan luar bandar. Lebih terperinci lagi kita dapat melihat bahawa modal insan berhubung secara positif (β = 0.534/0.01) dengan penemuan peluang dan keputusan juga mendapati konstruk hubungan model peranan (β = 0.772/0.01) dan pengetahuan atau latihan usahawan luar bandar (β = 0.925/0.01) sebagai peramal kepada modal insan usahawan luar bandar. Nilai pekali penentuan, R^2 sebanyak 0.261 di mana ia mencadangkan bahawa 26.1% varians dalam eksploitasi peluang-peluang keusahawanan oleh usahawan luar bandar boleh diterangkan oleh penemuan peluang yang mempunyai hubungan positif (β = 0.39/0.01) dan modal insan yang juga mempunyai hubungan positif (β = 0.181/0.01). Keputusan juga mendapati konstruk

JADUAL 6. Kesahan diskiminan konstruk-konstruk

	1	2	3	4	5	6
Hubungan Model Peranan	0.7989*					
Keperluan Pasaran	0.4943	0.8515*				
Kewangan / Pelaburan	0.2044	0.4076	0.7989*			
Pengenalpastian	0.3067	0.4067	0.1098	0.8114*		
Pengetahuan / Latihan	0.5205	0.4002	0.1506	0.4469	0.8297*	
Penilaian	0.465	0.535	0.3777	0.5471	0.4558	0.7825*

Nota: * mewakili purata varians terekstrak sementara yang lain adalah mewakili punca kuasadua korelasi

JADUAL 7. Keputusan ujian kebolehpercayaan

Konstruk	Item pengukuran	*Cronbach Alpha*	Julat bebanan	Bilangan item[a]
Hubungan Model Peranan	HC_F13, HC_F14	0.901	0.8669-0.9097	2 (4)
Keperluan Pasaran	EO_D41, EO_D42, EO_D43	0.8099	0.7859-0.9068	3 (3)
Kewangan / Pelaburan	EO_D21, EO_D22, EO_D23	0.7115	0.6759-0.8642	3 (3)
Pengenalpastian	OD_F11, OD_F13, OD_F14, OD_F15, OD_F16	0.8947	0.7131-0.886	5 (6)
Pengetahuan / Latihan	HC_F21, HC_F22, HC_F23, HC_F24	0.847	0.744-0.8932	4 (4)
Penilaian	OD_F22, OD_F23, OD_F24, OD_F25	0.8415	0.7026-0.8265	4 (5)

Nota: a Angka item terakhir (angka permulaan)

kewangan atau pelaburan (β = 0.786/0.01) dan keperluan pasaran (β = 0.885/0.01) adalah sebagai peramal kepada eksploitasi peluang-peluang keusahawanan luar bandar. Dengan itu boleh disimpulkan bahawa kesemua hipotesis yang dibina iaitu H_1, H_2, H_3, H_4, H_5, H_6, H_7, H_8 dan H_9 dalam kajian ini adalah disokong pada aras keertian 0.01 sebagaimana keputusan dalam Jadual 8. Dalam kajian ini juga telah didapati bahawa pengetahuan atau latihan oleh usahawan luar bandar adalah peramal yang sangat signifikan kepada modal insan usahawan-usahawan luar bandar. Sementara itu semakin tinggi penemuan peluang keusahawanan akan memberikan keputusan yang lebih baik kepada usahawan-usahawan luar bandar mengeksploitasi peluang-peluang perniagaan.

PERBINCANGAN DAN KESIMPULAN

Kajian ini menyokong pandangan konvensional iaitu kajian literatur yang berkaitan untuk mengetahui pengaruh pembolehubah bebasnya adalah modal insan dan penemuan peluang keusahawanan ke atas eksploitasi peluang-peluang keusahawanan oleh usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia dengan menggunakan teknik *partial least square* (PLS) dalam menguji hipotesis-hipotesis yang telah dibangunkan dalam kajian ini. Ianya juga memeriksa sejauh manakah modal insan bagi usahawan luar bandar boleh meramalkan eksploitasi peluang-peluang keusahawanan oleh usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia. Selain kesan terus atau langsung, modal insan bagi usahawan luar bandar di Malaysia juga mempunyai kesan tidak secara langsung ke atas eksploitasi peluang-peluang keusahawanan melalui penemuan peluang keusahawanan. Peranan yang dimainkan oleh pengetahuan atau latihan usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia adalah sangat penting dan signifikan dalan menyumbang kepada modal insan keusahawanan luar bandar selain peranan oleh perhubungannya dengan model peranan (*role model*). Dalam memastikan usaha untuk menggalakkan usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia mengeksploitasi peluang-peluang keusahawanan, perlulah mengambil kira sumbangan oleh kedua-dua faktor kewangan atau pelaburan dan keperluan pasaran oleh usahawan-usahawan semasa memulakan perniagaan. Dalam kajian ini juga dijalankan ujian untuk ukuran kebagusan ke atas konstruk-konstruk di mana penilaian dibuat melalui kebolehpercayaan dan kesahan dengan penggunaan pendekatan PLS. Keputusan telah ditunjukkan oleh kesahan tumpuan dan kesahan diskriminan dan kebolehpercayaan pula

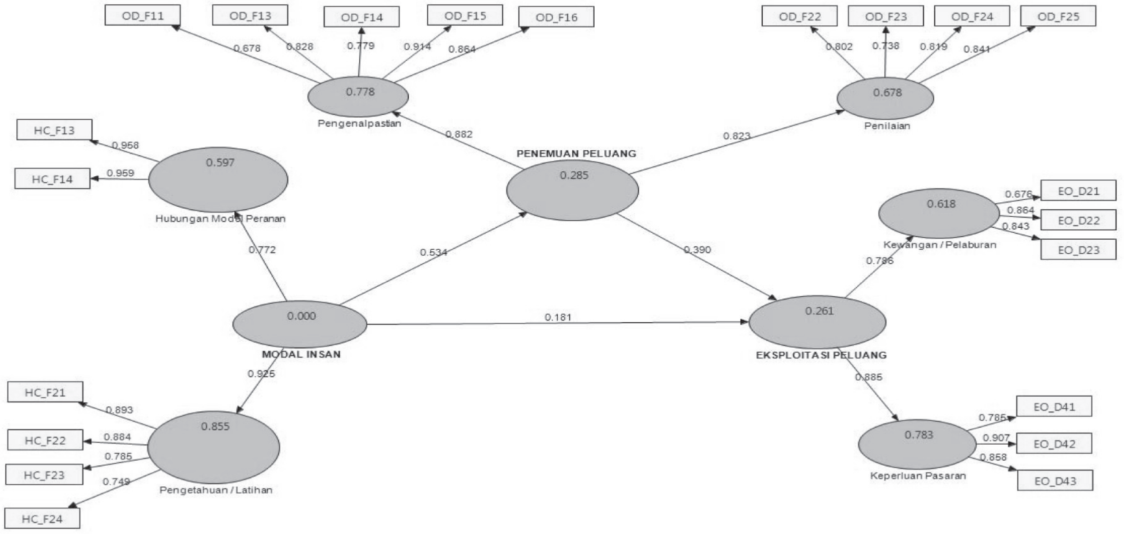

RAJAH 2. Keputusan analisis laluan

JADUAL 8. Ujian hipotesis dan koefisien laluan

Hipotesis		Koefisien	Nilai t	Disokong
H_1	EKSPLOITASI PELUANG -> Keperluan Pasaran	0.783	72.6216	YA
H_2	EKSPLOITASI PELUANG -> Kewangan / Pelaburan	0.786	23.2658	YA
H_3	MODAL INSAN -> Hubungan Model Peranan	0.772	26.6676	YA
H_4	MODAL INSAN -> Pengetahuan / Latihan	0.925	114.451	YA
H_5	MODAL INSAN -> PENEMUAN PELUANG	0.534	11.6309	YA
H_6	MODAL INSAN -> EKSPLOITASI PELUANG	0.181	2.7805	YA
H_7	PENEMUAN PELUANG -> Pengenalpastian	0.882	59.4572	YA
H_8	PENEMUAN PELUANG -> Penilaian	0.823	37.7352	YA
H_9	PENEMUAN PELUANG -> EKSPLOITASI PELUANG	0.39	6.0564	YA

Bab 6.indd 62 8/25/2016 4:18:35 PM

telah dinilai melalui nilai-nilai *Cronbach alpha* dan kebolehpercayaan komposit. Kedua-dua nilai *Cronbach alpha* dan kebolehpercayaan komposit adalah memenuhi kriteria yang telah ditetapkan oleh penyelidik terdahulu yang menjadikan model kajian yang dibina adalah boleh diterima pakai dan dipercayai.

Selaras dengan dapatan Farmer et al. (2011); Venkataraman (1997); dan Shane (2003), peningkatan dalam modal insan usahawan-usahawan luar bandar memerlukan kepada pengetahuan atau latihan dan juga hubungan dengan *role model* atau model peranannya. Ini menunjukkan dalam usaha untuk meningkatkan lagi penglibatan usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia perlulah diperbanyakkan kursus atau latihan keusahawanan yang diperlukan oleh agensi kerajaan yang berkaitan dan diwujudkan program mentor-mentee untuk usahawan-usahawan luar bandar. Hasil kajian ini menepati pandangan bahawa kesan modal insan ke atas penemuan peluang-peluang keusahawanan oleh usahawan-usahawan luar bandar telah disokong oleh dapatan terdahulu daripada (Zampetakis & Kanelakis 2010; Roure et al. 2007; Davidsson & Honig 2003). Ini dapat dirumuskan bahawa modal insan usahawan-usahawan luar bandar memberi kesan yang signifikan kepada proses penemuan peluang-peluang keusahawanan di mana peningkatan penubuhan entiti perniagaan yang baharu di kawasan luar bandar di Malaysia ditentukan oleh pengaruh besar pengetahuan usahawan-usahawan atau latihan dan kursus yang diperlukannya.

Proses keusahawanan luar bandar di Malaysia adalah didapati melibatkan juga aktiviti penemuan peluang-peluang sebelum usahawan mengeksploitasi peluang keusahawanan di mana ini selaras dengan pandangan (Kirzner 1997; Venkataraman 1997; Shane & Venkataraman 2000) mengenai penemuan peluang-peluang keusahawanan. Dalam proses penemuan peluang-peluang keusahawanan luar bandar adalah didapati ianya terdiri daripada aktiviti-aktiviti pengenalpastian dan penilaian peluang-peluang keusahawanan sebagaimana dapatan kajian (Tang et al. 2012; Baker et al. 2005). Kedua-dua aktiviti pengenalpastian dan penilaian ini perlu dititikberatkan oleh usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia semasa melakukan proses penemuan peluang-peluang keusahawanan. Aktiviti-aktiviti pengenalpastian dan penilaian peluang-peluang ini juga haruslah diterapkan sebagai pengetahuan kepada usahawan-usahawan luar bandar di Malaysia melalui kandungan atau silibus kursus dan latihan oleh agensi kerajaan yang berkaitan. Seterusnya setelah usahawan-usahawan tersebut menjalani proses penemuan peluang keusahawan ini dengan aktiviti-aktiviti pengenalpastian dan penilaian dan ini membolehkan usahawan-usahawan luar bandar tersebut mengeksploitasi peluang-peluang keusahawanan sebagaimana yang dinyatakan oleh Gordon (2011); Tang et al. (2012); Haynie et al. (2009). Eleman-eleman kewangan atau pelaburan oleh usahawan luar bandar di Malaysia di samping aktiviti usahawan yang berkaitan dengan keperluan pasaran haruslah dititikberatkan semasa proses mengeksploitasi peluang-peluang keusahawanan luar bandar ini.

Kajian ini memfokuskan kekangan kepada usahawan-usahawan di kawasan luar bandar di bawah agensi KKLW. Diharapkan kajian lanjutan merangkumi usahawan-usahawan luar bandar di bawah agensi yang lain seperti agensi di bawah kerajaan negeri serta Kementerian Pertanian dan Industri Asas Tani dan kajian perbandingan eksploitasi peluang keusahawanan oleh usahawan-usahawan di kawasan bandar. Selaras dengan teori institusi (Scott 1994, 1995) peranan atau halangan oleh pihak kerajaan dalam membangunkan usahawan luar bandar perlulah diambil kira sama ada memberi kesan ke atas pengeksploitasian peluang-peluang perniagaan disebabkan banyak strategi dan program keusahawaan luar bandar telah dilaksanakan oleh pihak kerajaan sebelum ini.

Berdasarkan proses keusahawanan yang sangat kompleks dan belum terungkai sepenuhnya adalah dicadangkan kajian pada masa akan datang memasukkan lain sumber-sumber modal yang boleh dikawal oleh usahawan semasa mengeksploitasi peluang-peluang perniagaan daripada teori berasaskan sumber (RBV) oleh (Penrose 1959; Wernerfelt 1984; Burt 1992) iaitu modal kewangan dan modal sosial sebagai tambahan pembolehubah bebas disebabkan kedua-duanya didapati memberi kesan ke atas hubungan di antara penerokaan peluang perniagaan baharu dan sumber-sumber individu usahawan terlibat.

RUJUKAN

Alam, S.S. 2011. Entrepreneur’s traits and firm innovation capability: An empirical study in Malaysia. *Asian Journal of Technology Innovation* 19(1): 53-66.

Ardichvili, A., Cardozo, R. & Sourav, R. 2003. A theory of entrepreneurial opportunity identification and development. *Journal of Business Venturing* 18: 105-123.

Autio, E. & Acs, Z. 2010. Institutional influences on strategic entrepreneurial behavior. *Strategic Entrepreneurship Journal* 4: 234-251.

Baker, T., Gedajlovic, E. & Lubatkin, M. 2005. A framework for comparing entrepreneurship processes across nations. *Journal of International Business Studies* 36(5): 492-504.

Barclay, D.W., Thompson, R. & Higgins, C. 1995. The partial least squares (PLS) approach to causal modeling: Personal computer adoption and use an illustration. *Technologies Studies* 2(2): 285-309.

Baron, R.A. 2007. Behavioral and cognitive factors in entrepreneurship: Entrepreneurs as the active element in new venture creation. *Strategic Entrepreneurship Journal* 182: 167-182.

Baron, R.A. 2008. The role of affect in the entrepreneurial process. *Academy of Management Review* 33(2): 328-340.

Baron, R.A. & Shane, S.A. 2008. *Entrepreneurship: A Process Perspective.* 2nd edition. Ohio: Thomson South-Western.

Bates, T. 1990. Entrepreneur human capital inputs and small business longevity. *Review of Economics and Statistics* 72(2): 551-559.

Block, Z. & MacMillan, I. C. 1985. Milestones for successful venture planning. *Harvard Business Review* 63: 184-196.

Block, J.H., Gruber, M. & Petty, J.S. 2011. The exploitation of business opportunities: Patterns, biases, and processes. *Frontiers of Entrepreneurship Research* 31(4): 172.

Bosma, N.S., Van Praag, C.M., Thurik, A.R. & De Wit, G. 2004. The value of human and social capital investments for the business performance of startups. *Small Business Economics* 23: 227-236.

Bosma, N., Hessels, J., Schutjens, V., Praag, M., Van, C.M. & Verheul, I. 2012. Entrepreneurship and role models. *Journal of Economic Psychology* 23: 410-424.

Burt, R.S. 1992. *Structural Holes: The Social Structure of Competition*. Cambridge: Harvard University Press.

Busenitz, L., West, G., Shepherd, D., Nelson, T., Chandler, G. & Zacharakis, A. 2003. Entrepreneurship research in emergence: Past trends and future directions. *Journal of Management* 29: 285-308.

Choi, Y.R. & Shepherd, D.A. 2004. Entrepreneurs' decisions to exploit opportunities. *Journal of Management* 30: 377-395.

Chow, W.S. & Chan L.S. 2008. Social network and shared goals in organizational knowledge sharing. *Information Management* 45(7): 24-30.

Chun, N. & Watanabe, M. 2012. Can skill diversification improve welfare in rural areas? Evidence from Bhutan. *Journal of Development Effectiveness* 4(2): 214-234.

Compeau D.R., Higgins C.A. & Huff S. 1999. Social cognitive theory and individual reactions to computing technology: A longitudinal-study. *MIS Quarterly* 23(2): 145-158.

Corbett, A.C. 2007. Learning asymmetries and the discovery of entrepreneurial opportunities. *Journal of Business Venturing* 22: 97-118.

Cressy, R. 1996. Are business startups debt-rationed?' *The Economic Journal* 106(438): 253-270.

Davidsson, P. & Honig, B. 2003. The role of social and human capital among nascent entrepreneurs. *Journal of Business Venturing* 18: 301-331.

Davidsson, P., Steffens, P., Gordon, S. & Reynolds, P. D. 2008. Anatomy of new business activity in Australia: Some early observations from the CAUSEE project. School of Management Technical Report, Faculty of Business. Brisbane: Queensland University of Technology. Diakses dari http://eprints.qut.edu.au/archive/00013613.

De Clercq, D. & Arenius, P. 2006. The role of knowledge in business start-up activity. *International Small Business Journal* 24(4): 339-358.

De Clercq, D., Dominic, S.K. & Chang, H.O. 2011. Individual-level resources and new business activity: The contingent role of institutional context. *Entrepreneurship Theory and Practice* 1: 1-28

Dew, N., Velamuri, S.R. & Venkataraman, S. 2004. Dispersed knowledge and an entrepreneurial theory of the firm. *Journal of Business Venturing* 19(5): 659-679.

Doty, D.H. & Glick W.H. 1998. Common methods bias: Does common methods variansce bias results?. *Organizational Research Method* 1(4): 374-406.

Dwyer, J. & Findeis, J. 2008. Human and social capital in rural development- EU and US perspectives. The Agricultural Economics Society and the European Association of Agricultural Economists.

Farmer, S.M., Yao, X. & Kung-mcintyre, K. 2011. The behavioral impact of entrepreneur identity aspiration and prior entrepreneurial experience. *Entrepreneurship Theory and Practice* 35(2): 245-273.

Fornell, C. & Larcker D.F. 1981. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. *Journal of Marketing Research* 18(1): 39-50.

Fuentes, M.D.M., Ruiz Arroyo, M., Bojica, A.M. & Fernández Pérez, V. 2010. Prior knowledge and social networks in the exploitation of entrepreneurial opportunities. *International Entrepreneurship and Management Journal* 6: 481-501.

Fuller-Love, N., Midmore, P., Thomas, D. & Henley, A. 2006. Entrepreneurship and rural economic development: A scenario analysis approach. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research* 12(5): 289-305.

Gimeno, J., Folta, T.B., Cooper, A.C. & Woo, C.Y. 1997. Survival of the fittest? Entrepreneurial human capital and the persistence of underperforming firms. *Administrative Science Quarterly* 42: 750–783.

Gladwin, C.H., Long, B.F., Babb, E.M., Beaulieu, L.J., Moseley, A., Mulkey, D. & Zimet, D.J. 1989. Rural one entrepreneurship: Key to rural revitalization. *American Agricultural Economics Association* 71(5): 1305-1314.

Gordon, S.R. 2011. *Entrepreneurial discovery and exploitation processes: Sequence or symbiosis?*. Bobson College Entrepreneurial Research Conference, 1-16. Bobson, USA.

Hair, J.F., Black, W.C., Babin B.J. & Anderson, R.E. 2010. *Multivariate Data Analysis*. 7th edition. New Jersey: Prentice-Hall.

Hair, J.F., Hult, G.T., Ringle, C.M. & Sarstedt, M. 2014. *A Primer On Partial Least Squares Structural Equation Modelling (PLS-SEM)*. California: Sage Publication.

Hamidon, S. 2009. *The development of Malay entrepreneurship in Malaysia*. Unpublished PhD. Diss., Massey University, Auckland, New Zealand.

Haynie, J.M., Shepherd, D.A. & McMullen, J.S. 2009. An opportunity for me? The role of resources in opportunity evaluation decisions. *Journal of Management Studies* 46(3): 337-361.

IFAD. 2012. Rural Poverty Report 2011. Diakses dari http://www.ifad.org/rpr2011/ report/e/rpr2011.pdf

Jovanovic, B. 1982. Selection and the evolution of industry. *Econometrica* 50: 649–670.

Kirzner, I. 1973. *Competition and Entrepreneurship.* Chicago: University of Chicago Press.

Kirzner, I. 1977. Entrepreneurial discovery and the competitive market process: An Austrian approach. *The Journal of Economic Literature* 35: 60-85

Korsgaard, S. 2011. Entrepreneurship as translation: Understanding entrepreneurial opportunities through actor-network theory. *Entrepreneurship & Regional Development: An International Journal* 23(7-8): 661-680.

Krueger, N.F., Reilly, M.D. & Carsrud, A. 2000. Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of Business Venturing* 15(5-6): 411-432.

Kulawczuk, P. 1998. The development of entrepreneurship in rural areas. Dlm. *The Transfer of Power,* disunting oleh J.D. Kimball, 97-106. Budapest: Local Government and Public Service Reform Initiative.

Labrianidis, L. 2006. *Human capital as the critical factor for the development of Europe's rural peripheral areas*. Dlm. *The New Europe Rurality: Strategies for Small Firms*,

disunting oleh T.N. Vaz, E.J. Morgan & P. Nijkamp, 41-60. Farnham: Ashgate.

Malaysia. 2010. *Pelan Induk Pembangunan Luar Bandar*. Kementerian Kemajuan Luar Bandar dan Wilayah (KKLW).

Malaysia 2014. *Pelan Induk Pembangunan Luar Bandar, 2012-2016. Edisi Semakan Semula 2014*. Kementerian Kemajuan Luar Bandar dan Wilayah (KKLW) .Diakses dari http://www.rurallink.gov.my/berita-peristiwa/asset_publisher/6gGA/content/pelan strategik-kklw-edisi-kajian-semula-tahun-2014

Meccheri, N. & Pelloni, G. 2006. Rural entrepreneurs and institutional assistance: An empirical study from mountainous Italy. *Entrepreneurship & Regional Development* 18(5): 371-392.

Munoz, J.M., Welsh, D.H.B., Chan S.H. & Raven P.V. 2015. Microenterprises in Malaysia: A preliminary study of the factors for management success. *International Entrepreneurship and Management Journal* 11(3): 673-694.

Nunnally, J. & Berstein, I. 1994. *Psychometric Theory*. New York: McGraw-Hill.

Ong, J.W. & Ismail, H. 2008. Human capitals make entrepreneur more entrepreneurial? An empirical data from small and medium enterprises in Malaysia. *Journal of Asia Entrepreneurship and Sustainability* 4(1): 83-145.

Ozgen, E. & Minsky, B.D. 2007. Opportunity recognition in rural entrepreneurship in developing countries. *International Journal of Entrepreneurship* 11: 49-74.

Pato, M.L. & Teixeira, A.C. 2014. Twenty years of rural entrepreneurship: A bibliometric survey. *Sociologia Ruralis* 56: 3-28.

Penrose, E.G. 1959. *The Theory of the Growth of the Firm*. New York: Wiley.

Podsakoff, P.M. & Organ, D.W. 1986. Self-reports in organizational research: Problems and prospects. *Journal of Management* 12(4): 531-544.

Psaltopoulos, D., Stathopoulou, S. & Skuras, D. 2005. The location of markets, perceived entrepreneurial risk, and start-up capital of micro rural firms. *Small Business Economics* 25(2): 147-158.

Roure, C.L., González, N., Nieto, M., García, C. & Solís, V. 2007. Influencia de la existencia y el descubrimiento de oportunidades sobre la actividad emprendedora. *Revista de Empresa: La Fuente de Ideas del* Ejecutivo 20: 66-77.

Sambasivan, R., Abdul, M. & Yusop, Y. 2009. Impact of personal qualities and management skills of entrepreneurs on venture performance in Malaysia: Opportunity recognition skills as a mediating factor. *Technovation* 29: 798-805.

Schoonhoven, C.B., Eisenhardt, K.M. & Lyman, K. 1990. Speeding products to market: Waiting time to first product introduction in new firms. *Administrative Science Quarterly* 35: 177-207.

Scott, W.R. 1994. Institutions and organizations: Towards a theoretical synthesis. Dlm. *Institutional Environments and Organizations,* disunting oleh W.R. Scott & J.W. Meyer. California: Sage Publication.

Scott, W.R. 1995. *Institutions and Organizations*. California: Sage Publication.

Sekaran, U. & Bougie, R. 2010. *Research Methods for Business: A Skill Building Approach*. 5th edition. West Sussex: Wiley.

Shane, S. 2000. Prior knowledge and the discovery of entrepreneurial opportunities. *Organization Science* 11(4): 448-469.

Shane, S. 2003. *A General Theory of Entrepreneurship: The Individual-Opportunity Nexus*. Cheltenham: Edward Elgar.

Shane, S. & Eckhardt, J. 2003. The individual-opportunity nexus. Dlm. *Handbook of Entrepreneurship Research*, disunting oleh Z.J. Acs & D.B. Audretsch, 161-191. London: Kluwer Academic Publishers.

Shane, S. & Venkataraman, S. 2000. The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review* 25(1): 217-226.

Stathopoulou, S., Psaltopoulos, D. & Skuras, D. 2004. Rural entrepreneurship in Europe: A research framework and agenda. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research* 10(6): 404-425.

Tang, J., Kacmar, K.M. & Busenitz, L. 2012. Entrepreneurial alertness in the pursuit of new opportunities. *Journal of Business Venturing* 27(1): 77-94.

Ucbasaran, D., Westhead, P. & Wright, M. 2009. The extent and nature of opportunity identification by experienced entrepreneurs. *Journal of Business Venturing* 24(2): 99-115.

Ucbasaran, D., Westhead, P. & Wright, M. 2010. The nature of entrepreneurial experience business failure and comparative optimism. *Journal of Business Venturing* 25(6): 541-555.

Uy, M.A., Foo, M.D. & Song, Z. 2013. Joint effects of prior start-up experience and coping strategies on entrepreneurs' psychological well-being. *Journal of Business Venturing* 28: 583-597.

Venkataraman, S. 1997. The distinctive domain of entrepreneurship research: An editor's perspective. Dlm. *Advances in Entrepreneurship, Firm Emergence, and Growth 3*, disunting oleh J. Katz & R. Brockhaus, 119-138. Stamford: JAI Press.

Wernerfelt, B. 1984. A resource-based view of the firm. *Strategic Management Journal* 5(2): 171-180.

Wortman, M.S. 1990. Rural entrepreneurship research: An integration into the entrepreneurship field. *Agribusiness* 6(4): 329-344.

Yusof, R. 2012. *Entrepreneurial traits' and behaviours among Malay rural businesswomen form the district of Pendang, Kedah, Malaysia*. Paper presented at 3rd International Conference on Business and Economic Research, 12-13 Mac, Bandung, Indonesia.

Zampetakis, L.A. & Kanelakis, G. 2010. Opportunity entrepreneurship in the rural sector: Evidence from Greece. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship* 12(2): 122-142.

Zane, L.J., DeCarolis, D.M. & DiRenzo, M.S. 2007. An examination of the role of opportunity cost and opportunity value in new venture creation. *Frontiers of Entrepreneurship Research* 27(6).

Abd Razak Ahmad (penulis koresponden)
Fakulti Pengurusan
Universiti Teknologi Malaysia
81310 UTM Skudai, Johor, MALAYSIA.
E-Mel: razak@uthm.edu.my

Bab 6.indd 65 8/25/2016 4:18:35 PM

Mohd Hassan Mohd Osman
Fakulti Pengurusan
Universiti Teknologi Malaysia
81310 UTM Skudai, Johor, MALAYSIA.
E-Mel: m-hassan@utm.my

Kamariah Ismail
Fakulti Pengurusan
Universiti Teknologi Malaysia
81310 UTM Skudai, Johor, MALAYSIA.
E-Mel: m-maria@utm.my

Wan Fauziah Wan Yusoff
Fakulti Pengurusan Teknologi dan Perniagaan
Universiti Tun Hussein Onn Malaysia
86400 Parit Raja, Batu Pahat, Johor, Malaysia.
E-Mel: fauziahy@uthm.edu.my

Bab 6.indd 66 8/25/2016 4:18:35 PM